

ביקורת ספרים

ניסן ארט

במחשבה תחילה: סקירת סוגיות יסוד במחשבת ישראל, מאת ישעיהו קרונמן

ישעיהו קרונמן, **במחשבה תחילה: סקירת סוגיות יסוד במחשבת ישראל**, בעריכת גילי תל-אורן, ספרי צמרת, אזור תשע"ז, עמ' 311.

ישעיהו קרונמן, מחבר הספר, הוא במקורו ישראלי שפעל קרוב לשני דורות כמורה בישיבה איכותית בניו-יורק והתרכז בהוראת מחשבת ישראל (בעברית). את פרי עמלו הממושך הוא מציע עתה לקורא המשכיל הישראלי (מגיל תיכון ומעלה – דתי וחילוני כאחד).

כמבואר בפתיחה – המונח "מחשבת ישראל" דן באותם טקסטים המשתמשים בטיעונים פילוסופיים-שכליים, בבואם לדון בנושאים ממקורות "היהדות" – למן המקרא, דרך ספרות חז"ל וחכמים בימי הביניים וכלה בהוגי דעות בעת האחרונה.

אוצר "היהדות" נחלק לפני הצעת המחבר לארבע קבוצות: (א) אמונות (כגון אלוקים, בריאה, השגחה, בחירה חופשית, העולם הבא, משיח); (ב) ערכים (צדק, אמת, שלום, חסד, קדושת החיים ועוד); (ג) אורח חיים במישור הפרט והציבור (מצוות); (ד) אירועים היסטוריים (כגון יציאת מצרים, מתן תורה, חורבן ושואה, הקמת המדינה, אחרית הימים).

לדעתו, "מחשבת ישראל" מנסה לתת הסבר הגיוני לכל המובא באוצר "היהדות" בעת שהיא מנסה לשלב בין האמונות, הערכים, המצוות והאירועים הכלולים בגוף הידע הרחב המכונה "היהדות".

פרקי הספר העוסקים במגוון סוגיות אלו, ערוכים על דרך "השרשור" על פי הצעת פרנץ רוזנצוויג בספרו "כוכב הגאולה": 'בריאה' – כהתייחסות האלוקית לעולם (יקום); 'התגלות' – כהתייחסות אלוקית אל האדם; 'גאולה' – כהתייחסות האדם אל העולם.

כל פרקי הספר שלפנינו הם התפתחות הדרגתית של רוח זו.

עיקר המקורות המובאים בספר בעת הדיון המפורט, הם פילוסופיים-יהודיים, אך אנו מוצאים כי מרבית להשתמש הן בעמדת הפילוסופיה הכללית (זו הקדומה וזו של ימינו) מצד אחד, והן במקורות יהודיים שאינם דווקא פילוסופיים, כגון ספרות הקבלה וספרות עברית בת ימינו מצד שני.

אין המחבר מתיימר למצות את כל שאפשר להציע בכל נושא ונושא. למען הקורא המשכיל בן

ימינו הוא בחר לשלב בדיוניו את הנבחרים מהוגי הדעות בעבר עם הוגי הדעות המוכרים לו (מהשכלתו הכללית) כיום – יהודים ושאינם יהודים כאחד.

בפרק "המבוא" נותן המחבר את ההגדרה לנושא "מחשבת ישראל": מקובלת עליו אחת ההצעות (התואמת את השקפת העולם הדתית), שלפיה כל עוד משנה הגותית נכתבת בידי יהודי, ויונקת משלל מקורותיה של היהדות (מקרא, תלמוד, מדרש, פילוסופיה יהודית, קבלה, חסידות, ספרות המוסר וספרות עברית חדשה) היא כלולה ב"מחשבת ישראל".

מן הנכון לציין שהדברים בפרקי הספר כתובים בלשון בהירה המותאמת לקהל הרחב.

טליה הורביץ

משפחות מבראשית, מאת יוחנן קאפח ויחיאל צייטקין

יוחנן קאפח ויחיאל צייטקין, **משפחות מבראשית**, שאנן – המכללה האקדמית הדתית לחינוד, חיפה תשע"ח, עמ' 170.

לאחרונה ראה אור ספרם המשותף של הרב ד"ר יוחנן קאפח וד"ר יחיאל צייטקין, אשר נכתב במסגרת קתדרה באוניברסיטת בר-אילן, הנושאת את שמו של הרב ד"ר אשר וייזר ז"ל, איש רב-פעלים בתחומי מחקר, עריכה והוראה.

הספר נכתב בהדרכתו של פרופ' יוסף פליישמן, איש בר-אילן, שלימד שנים אחדות במכללת שאנן, אשר במסגרתה ראה הספר אור.

ספר זה, הראשון בסדרה שתוקדש לחקר "העניינים המשפחתיים של האבות" בלבד,¹ עוסק במשפחת אברהם אבינו אבי-האומה, ומתמקד בשלושה נושאים: בירור מוצאו ומבנה משפחתו; תיאור יחסיו עם נשיו ותיאור יחסיו עם בניו.

דרכו סלולה: מביאור הפשט הוא עובר לפרשנות חז"ל, וממנה – לבחינת הפרשנות הקלסית של רש"י, ראב"ע, רד"ק ורמב"ן. נוספה עליהם פרשנות רס"ג – מקור השראתם של ראב"ע ורד"ק, לדעת הכותבים – כמו פירושי האברבנאל ופרשנים המובאים על ידו (רלב"ג ור' יוסף אבן כספי), וכן גם פירוש בן דורו, ר' יצחק קארו, "המהווה במידה מסוימות", לדברי המחברים, "אבן בוחן לבחינת פרשנותו (של אברבנאל) ולתפוצת פירושו".²

הכותבים פתחו בחז"ל ועברו לפרשנות מסורתית לא רק מתוך נאמנות להיבט הכרונולוגי, אלא גם כדי לבחון את יחסה לדברי חז"ל ולנאמנותה לפשט המקראי.

כמתחייב ממטרות שהציבו לעצמם בכתיבת הספר, משלימים המחברים במבוא עיוניים רבים

1. מבוא, עמ' ז.

2. שם.

שקדמו להם בעניין היחס הראוי להבנת מדרשי האגדה וההלכה.

המחברים השקיעו מאמץ רב בהבאת מקורות להוכחת טיעוניהם ובניסיון להקל על קורא-לומד בכל מסגרת – פרטית ואקדמית כאחת. מצויים בו סיכומי ביניים לרוב וסיכומים כלליים בסופו של כל פרק, ומצורפת לספר רשימה ביבליוגרפית מרשימה.

רבים ימצאו בו עניין: לא רק נמענים 'שבויים', כבחורי ישיבות (ציוניות) וסטודנטים במכללות דתיות, אלא גם לומדים במסגרות אחרות המציעות מתודולוגיות מחקריות שונות, שבהן לא בחרו הכותבים לכתחילה.

כותר הסדרה, משפחות מבראשית, אומנם מקיף ממה שעתידה היא להכיל בפועל (משפחת האבות בלבד), אולם מאחר שטרם הגיעה לקו הסיום ולפניה עוד שני ספרים, אפשר שהמחברים ירחיבו בעתיד ויוסיפו עליה עיון במשפחות אדם ונח. אם יבחרו לעשות זאת, יהיה עליהם להוסיף למהדורה השנייה של הספר הראשון עיון בתכולת המושג משפחה בספר בראשית. תוספת ממין זה הייתה מאפשרת בכל מקרה דיון ביחסי אברהם אבינו ואחיינו, לוט, שאומנם לא היה בנו הביולוגי, אך היה במידה רבה בנו המאומץ, עד שהורחק.

נוסף על כך, טוב היה לו היו מוסיפים לספר זה (ולבאים אחריו), חתימה ממצה המכילה מסקנות ותובנות, המדגישות אפיון ייחודי למשפחת אברהם אבינו, לפי פשוטי המקראות ולפי פרשנויותיהן, ובסוף הסדרה העתידית כולה – עיון משווה בין שלוש המשפחות.

ספר זה, ההולך בנתיבן של חוברות הלימוד המצוינות של האוניברסיטה הפתוחה ושיכול לשמש בסיס לקורסים מקוונים במסגרות אקדמיות שונות, נאמן לבית שבו נוצר ולאכסניה שבה ראה אור, ומסקרן כל קורא המצפה בשקיקה להשלמת סדרת "משפחות מבראשית": משפחות יצחק אבינו ויעקב אבינו.